

ØKONOMI OG KRISTENDOM ... HVAD GUDS ER
ANDREAS ØSTERLUND NIELSEN, JONAS ADELIN
JØRGENSEN OG MARTIN ISHØY (RED.)
EKSISTENSEN, 2019
261 SIDER

Anmeldt af Kjetil Fretheim

Det er et eksistensielt ubehag ved å leve i Skandinavias velfungerende velferdsstater. Utvilsomt er det utfordringer, mangler og heftige politiske debatter, men de fleste av oss nyter materiell velstand, økonomisk trygghet og et omfattende sosialt sikkerhetsnett. De fattige finnes midt blant oss også, men vi er rike i verden. Eller med andre ord: De globale ressursene er ikke jevnt fordelt. Ved siden av betydelig rikdom finnes den dypeste fattigdom. Det er ekstrem rikdom, men også marginalisering og utenforskap.

Mot en slik bakgrunn er boken *Økonomi og kristendom ... hvad Guds er* et betimelig innlegg i en debatt som har pågått lenge, men som altså ikke har mistet sin aktualitet. Det er heller ikke slik at en tusenårig kirkehistorie har avsluttet diskusjonen om økonomi og kristendom. Det er da heller ikke vanskelig å finne et kritisk blikk på rikdom og penger i de bibelske skrifter eller kirkens tradisjon. Man behøver ikke være frigjøringsteolog for å

se at kristendom handler om maktkritikk, oppgjør og omvendelse fra rikdom og urettferdighet. Slik bidrar kristen tro og tradisjon til ubehaget, snarere enn trøst og tilgivelse.

I tillegg forandrer økonomien seg. Overgangen fra naturalhusholdning til pengeøkonomi er i denne sammenhengen »old news«, men virkningene av den lever vi med fortsatt. Den gamle kritikken av »den nye pengeøkonomien« er også stadig relevant og får nye anvendelsesområder i møte med aksjespekulasjon, kryptovaluta og markedslogikk på stadig nye områder. Økonomi på nye måter krever nye fortolkninger og kritiske perspektiver. Her er utvilsomt et område der humaniora generelt og teologi spesielt kan vise sin samfunnsrelevans.

Dette henger nøye sammen med økonomiens uklare avgrensning og tette sammenkobling med andre samfunnssektorer. Økonomi er politikk og livsvilkår, maktkamp og muligheter, mikro og

makro, osv. Slik ligner økonomi på religion – den bør ikke ses adskilt fra menneskelige erfaringer, strukturelle føringer og ideologiske endringer. Etter tiår med globalisering og internasjonalisering av økonomisk samarbeid synes vi nå å være vitne til en populistisk og proteksjonistisk motreaksjon. Selv om hyperkapitalistisk globalisering kan være brutal, har tollbarrierer, murer og handelskrig nye problemer ved seg. Klimakrisen roper etter sirkulær økonomi – og det haster! Det kritiske perspektivet får altså ingen pause, og kristendommens fortolkere må spørre: Hva betyr dette for oss? Her kommer *Økonomi og kristendom ... hva Gud er* med nye og aktuelle innspill.

Boken har fire hoveddeler, og første del er viet nettopp dette: Økonomisk teori og praksis i kritisk belysning. Fem artikler av fem ulike forfattere gir like mange ulike innsteg: utfordringer for velferdssamfunnet, den såkalte «økonomiske fornuft», klimakrise, bærekraftig forvaltning og teologiske perspektiver. Uten ambisjon om å dekke alt er dette alle gode innføringer i kritiske perspektiver på økonomi og kristendom.

Bokens andre del løfter mer eksplisitt fram teologiske perspektiver på økonomisk virke for en selvstendig drøfting. Det inkluderer bibelteologiske og økumeniske perspektiver, luthersk teologi om økonomi og nåde, og katolsk sosiallære. I tillegg kommer ett kapittel om kristen forsoningslære, etikk og gudslære, og ett om bibelteologiske perspektiver. Også her gis det gode innføringer, om enn en tydeligere samtale mellom bidragene kunne vært ønskelig og mindre implisitt overlapping.

Del 3 peker i en praktisk retning og utforsker ulike forståelser av et kristent samfunnsengasjement på det økonomiske området. Her lar forfatterne seg utfordre av lignelsen om den uærlige godsforvalter (Luk 16) og kallet til Gud og nesten, den lutherske toregimentslæren, samt pengenes og bistandens ambivalens. Et eget kapittel våger å spørre det modige og selvkritisk granskende spørsmålet: »Hvad hvis Jesus faktisk mente det, han sagde?» (s. 177) – hva skulle det bety for kristen livsstil og hverdagsvalg? Bidragene i denne delen svarer interessant nok svært forskjellig på dette. Noen framstår som nokså naive i sine forslag til svar eller praktiske løsninger, mens andre er mer på grensen til det provoserende.

Det selvkritiske perspektivet er også langt framme i bokens fjerde og siste del om kirken og pengene. Her drøftes kirkenes involvering i økonomisk og politisk samfunnsdebatt igjen med utgangspunkt i toregimentslæren, men supplert med perspektiver fra Bonhoeffer. Andre kapitler tar for seg kristendommens samfunnsforandrende kraft, forsøk på å skape en deleøkonomi i lokalmenighetene, samt folkekirkens finansiering og forvaltning. Her kommer igjen svært sprikende bidrag, med dels kontroversielle forutsetninger. På den måten inviterer de til nye spørsmålsstillinger: Er det faktisk slik at kristendommen er »den viktigste skabende og opprettholdende faktor« (s. 207) bak den europeiske sivilisasjon og dens, erfaringsbaserte vitenskap, individualistiske menneskesyn, rettstat og kapitalisme? Vil ikke en deleøkonomi i lokalmenigheten møte store problemer som modell for Fol-

kekirken som helhet? Folkekirken framstår som godt finansiert og »ikke til salgs«, men kan ikke det bety at den allerede er kjøpt og betalt – av staten?

Redaktørene av boken synes fullt klar over antologiens styrker og svakheter. De har samlet et tyvetalls bidragsyttere som skriver sine egne kapitler med respektive perspektiver og anliggender. Bokens styrende spørsmål – »hvad siger kristendommen om økonomi?« (s. 7) – blir dermed besvart med et bredt mangfold av tilnærminger og svar, med ulike sjangere og på ulike nivå. Dette anføres da også som bokens intensjon: »at sætte forskjelligartede betraktninger over forholdet mellom økonomi og kristendom i forbindelse med hindanden«, men uten å »argumentere for en bestemt løsning eller position« (s. 7). Boken oppfyller denne ambisjonen på den måten at ulike betraktninger presenteres og ingen bestemt konklusjon prioriteres.

Det svikter likevel på punktet om å sette de ulike betraktningene i forbindelse med hverandre. Det gjøres riktignok flere forsøk på å demme opp for antologiens svakhet – dens mangfoldige, gjerne sprikende natur – med flere forsøk på å samle trådene. Det gjøres i form av en introduksjon som gir rammen for bokens fokus og ambisjoner, samt en avsluttende perspektiverende sammenfatning og avrundning. I tillegg gjør redaktørene et kreativt grep ved å inkludere seks såkalte »krydspunkt«, to mellom hver av de fire hoveddelene. Problemet er at introduksjonen er formell og beskrivende, krysspunktene er altfor korte og at sammenfatningen mot slutten knapt bringer diskusjonen videre. Dermed begrenser boken seg til å invitere

til en bred og inkluderende samtale på bakgrunn av en rekke korte, tidvis nokså overfladiske innspill.

For denne anmelderen er det ikke gitt at dette er den beste løsning. Boken og redaktørene kunne med fordel invitert til denne samtalen ved å sette bokens ulike bidrag tydeligere opp mot hverandre. Den lutherske toregimentslæren nevnes i flere av bidragene, men fortolkningene av den spriker i alle retninger. Slik gjøres Luther relevant av flere, men hva er betingelsene for å gjøre Luthers perspektiver normative i vår tid? Tilsvarende blir bibelske tekster framhevet av flere, men bibelbruken er høyst forskjellig. Hvordan bør bibelske tekster forme våre økonomiske valg i dag? Idealismen i noen kapitler står i sterk kontrast til den pragmatiske realisme i andre. Hva er sunn kristendom og forsvarlig teologi i dette mangfoldet? Utvidede krysspunkter og en mer ambisiøs avslutning kunne tatt denne oppgaven. Alternativt kunne de ulike bidragsytterne i langt større grad blitt utfordret til å forholde seg til hverandres bidrag. Dermed kunne kritikken av den ene fått sitt mot-svar av den andre – og framfor selvstendige bidrag kunne boken vært preget av et kritisk-konstruktivt samspill mellom ulike stemmer.

Økonomi og kristendom ... hvad Guds er er ambisiøs og henviser til en bred og mangesidig debatt. Den skriver seg inn i en serie bidrag om fattigdom og rikdom i teologisk perspektiv med fokus på globalisering, utviklingsteologi, forbrukersamfunnet, osv., men med nye stemmer og aktuelle perspektiver. På nordisk mark ligner den kanskje mest på *De åpne hen-*

ders økonomi, en tekstsamling fra den norske Korsvei-bevegelsen fra 2015. Den norske boken har flere internasjonale bidrag, men favner likevel ikke så bredt når det gjelder meningsmangfold som dette danske bidraget.

Økonomi og kristendom ... hvad Guds er krever ingen særskilte forkunnskaper og framstår dermed som en tilgjengelig bruksbok for den interesserte leser. Den gir innsikt i avgjørende begreper og perspektiver innen både økonomi og teo-

logi, samt dilemmaene og uenigheter som oppstår i skjæringspunktet mellom disse. Ikke minst løftes både grunnleggende og prinsipielle sider fram, men i kombinasjon med et anliggende om å være et livsnært og praksis-relevant bidrag. I siste instans handler det om å »gøre økonomi til et middel til at gøre verden til et bedre sted at leve for flere« (s. 255). Boken gir viktige innspill til denne eksistensielle, men høyst praktiske, utfordringen.